

Asia: VN/18098/2025

Lausuntopyyntö: Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi lapsen erityisestä suojelusta ja siihen liittyviksi laeiksi

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Ammatillinen järjestö tai edunvalvoja

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain

Perustelut tiiviisti

Lastensuojelulakiin ehdotetaan lukuisia nykytilannetta selventäviä ja parantavia muutoksia, kuten sijoituspaikan käsite, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävien kevennys, huostaanoton lopettamiseen liittyvä tarkennus, kun sijaishuolto ei ole enää lapsen edun mukainen, sijoitus- ja sijoittajahyvinvointialutta koskevat täsmennykset, edunvalvontaa koskevat täsmennykset ja asetus siihen liittyen ja avohuollon tavoitteellisuus. Myös turvahenkilöistä säätäminen selkiinntää nykytilaa, koska nykyisin ns. vartijapalvelujen käyttöön on liittynyt epäselvyyttä ja valvontaviranomaisten toisistaan poikkeavia tulkintakäytäntöjä.

Ehdotus sisältää suurimmalta osin ne hyvinvointialueiden ehdotukset lastensuojelulain kehittämiseksi, joita hyvinvointialueet tekivät vuonna 2023 sosiaali- ja terveysministeriölle.

Ensisijaisista palveluista säätäminen ennen lastensuojelutoimiin ryhtymistä, on kannatettavaa ja vähentänee nykyistä häiriökysyntää. Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen roolin korostaminen perheiden kanssa työskentelemisessä on kannatettavaa kuten myös maininnat perusteluissa, että lastensuojelutoimiin ei saisi ryhtyä esimerkiksi puuttuvan psykiatrisen hoidon vuoksi, on tärkeää perustelujen tasolla ilmaista.

2. Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain

Perustelut tiiviisti

Henkilöstön käytön joustavoittaminen on kannatettavaa. Sijaishuollon ja myös lastensuojelun avopalvelujen häiriökysyntä hyvin todennäköisesti laskisi. Tavoitteiden toteutuminen edellyttää onnistunutta toimeenpanoa hyvinvointialueilla. Myös lastensuojelun ja sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen rajapinta ei asetu itseksensä oikealle kohdalle, vaan vaatii paljon työkäytäntöjen muokkaamista ja uudenlaista työorientaatiota hyvinvointialueilla. Monilla ehdotuksilla voi käytännössä olla kustannuksia hillitsevä vaikutus.

Sijoituspaikkojen käyttäminen vankeusvankien avovankilana lisäisi selkeästi hyvinvointialueiden kustannuksia, koska osa kustannuksista jäisi hyvinvointialueille. Vankeuslaissa on ehdotus ainoastaan sijoitusvuorokauden hinnan korvaamisesta ja sekin perustuu väriin tietoihin ja on arvioitu liian alhaiseksi ja myös maininnalla, että korvattaisiin määrärahojen puitteissa. Myös jälkihuollon kustannukset vankeusvangeista jäisivät hyvinvointialueille.

3. Mikä seuraavista vaihtoehtoista olisi mielestänne tarkoituksenmukaisin tapa järjestää sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain välinen rajapinta? Valitkaa yksi ja perustelkaa vastauksenne.

Rajatumpi uudistus (esim. pelkkä ilmoitus- ja arviointikäytäntöjen täsmentäminen)

Perustelut tiiviisti

Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain rajapintaa on tarpeen uudistaa, mutta uudistaminen tulisi tehdä perusteellisen valmistelun pohjalta ja uudistukselle tulisi varata riittävästi aikaa. Nyt esitetty ratkaisu näyttäytyy sosiaalipalvelujen uudistuksen yhteydessä kustannuksia vähentävänä, mutta perusteet ko. vaikutusarviolle ovat epävarmat. Päällekkäisyyksien purku on kannatettavaa, mutta se tulisi tehdä niin, että päällekkäisyydet tosiasiallisesti vähenevät eivätkä vain vaihda paikkaa. Valmistelua tulisi vaiheistaa ja tavoitteena tulisi olla päällekkäisyyksien purkaminen siten, että tavoitetilassa olisi yksi lasten ja perheiden palvelu, jolla olisi käytössään myös nykyisen lastensuojelulain keinot.

4. Lausuntopalaute lukuun 1 (Yleiset säännökset): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 1 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

Määritelmien kokoaminen pykälään 2 selkiinnyttää lain soveltamista. Sijoituspaikan käsitteen tuominen ja sijaishuoltopaikasta luopuminen ovat kannatettavia ehdotuksia.

On myös tarpeen rajoittaa lastensuojelun tehtävät lastensuojeluna asiakkaina oleviin lapsiin ja tämän myötä myös luopua koko palvelujärjestelmästä velvoittavasta ehkäisevän lastensuojelun sääntelystä.

Ensisijaisista palveluista ja tuesta säättäminen on kannatettavaa ja poistanee häiriökysyntää, jossa lastensuojelu enenevässä määrin viime vuosina on korvannut perheen tarvitsemia puuttuvia palveluja.

Onnistuessaan sääntelyllä lienee kustannuksia hillitsevä vaikutus, kun oikeanlaista palvelua saataisiin oikeaan aikaan. Toteutuessaan vähentäisi hyvin todennäköisesti lasten siirtelyä sijoituspaikasta toiseen. Nykyisellään samalle lapselle voi kertyä jopa 20 sijoituspaikkaa oman sijaishuollon kestopensa

aikana, kun kerta toisensa perään sijoitetaan oletetusti aiempaa paremmin lapsen tarpeita vastaavaan sijoituspaikkaan, vaikka takeita uuden sijoituspaikan paremmuudesta ei ole kenelläkään ja tosiasiaa lapsi tarvitsi ensi sijassa muista kuin sijaishuollon palveluja. Tämä koskee erityisesti lapsen tarvitsemien mielenterveyspalvelujen järjestämisvelvollisuutta.

5. Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla muutoksella olevan lastensuojelun asiakkuuden alkamiseen ja päättymiseen?

Täsmentää nykytilannetta ja on asiakkaan kannalta suotava, kun asiakas tietää, milloin on lastensuojelun asiakkaana ja milloin ei enää ole lastensuojelun asiakkaana.

6. Onko ehdotus lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää koskevan asiakasmitoituksen joustavoittamisesta mielestänne kannatettava?

Kyllä

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Tuo järkevää joustoa asiakastyön järjestämiseen hyvinvointialueella. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän mitoituksesta tilapäisesti poikkeaminen on kannatettavaa. Liian jäykkä sääntely johtaa käytännön arjessa tilanteisiin, jotka eivät ole lapsen edun mukaisia, kuten lastensuojeluun jonottamiseen ja saman perheen lasten jakamista usealle sosiaalityöntekijälle.

7. Onko ehdotus lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävistä kannatettava?

Kyllä

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Sääntelyn toteutuessa velvoittaisi sosiaalityöntekijää tapaamaan henkilökohtaisesti lasta. Sosiaalityöntekijän tärkein tehtävä on tuntee asiakkuudessaan oleva lapsi. Jälleenyhdistämisen tuominen sääntelyyn on erityisen tärkeää myös. Jälleenyhdistämisvelvoitetta tulisi pohtia jo huostaanottoa valmisteltaessa. Huostaanottojen lopettamiset ennen täysi-ikäisyyttä ovat melko matalalla tasolla nyt. Jos huostaanottojen määrään halutaan kansallisella tasolla vaikuttaa, on työtä tehtävä huostaanottoja ehkäisevänä työnä ja huostaanottojen lopettamisen mahdollistavana työnä.

8. Lausuntopalaute luvusta 3 (Lastensuojelun järjestäminen ja kustannusvastuu): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 3 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta sekä vaikutuksista.

Ehdotus on kannatettava. Sijoitushyvinvointialueen järjestämisvastuu täsmentyy ja perusteluissa otetaan kantaa siihen, että lapsella ei tarvitse olla nimettynä kahta omatyöntekijää, yksi sijoitushyvinvointialueella ja yksi sijoittajahyvinvointialueella, kuten valvontaviranomaiset nykyisin ovat virheellisesti edellyttäneet. Tämä on aiheuttanut ristiriitatilanteita hyvinvointialueiden kesken. Yhteistyövelvoite säilyy ja se on sääntelynä riittävä.

9. Lausuntopalaute luvusta 4: Onko ehdotus, jonka mukaan lupa lapsen tutkimiseen annettaisiin jatkossa hyvinvointialueen viranhaltijan päätöksellä hallinto-oikeuden sijaan, mielestänne kannatettava?

Kyllä

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Vähentäisi kiireellisiä sijoituksia, joita nykyisin jonkin verran käytetään lapsen tutkimisen välineenä, vaikka se ei lain mukaan saisi olla näin. Lupaa lapsen tutkimiseen tarvitaan varmasti jokaisella hyvinvointialueella joskus ja toimiessaan niin kuin sen pitäisi, voisi pelastaa jopa lapsen hengen, kun tilanne ei pitkittyisi ja esimerkiksi pienen lapsen kaltoinkohteluvammat voitaisiin tutkia välittömästi ennen kuin esimerkiksi mustelmat ennättävät hävitä. Lupamenettely toiminee parhaiten pienten lasten kohdalla, jotka eivät vielä osaa kertoa kokemuksistaan. Ehdotettu muutos vahvistaisi hyvinvointialueen mahdollisuuksia suojella lasta kaltoinkohtelupäilyissä. Tarpeeton kiireellinen sijoitus ei paranna yhteistyömahdollisuuksia vanhempien kanssa jatkossa vaan saattaa luoda epäluottamuksen ilmapiirin, jossa työskentely perheen kanssa ei suju lapsen edun mukaisella tavalla.

Sääntelyllä sivuutettaisiin huoltajan päätösvalta ainoastaan lapsen tutkimisen osalta, mikä on sopusoinnussa sen kanssa, että perusoikeuksiin puututaan lievimmän puuttumisen periaatteen mukaisesti eikä tekemällä kiireellinen sijoitus 30 päiväksi, jotta lapsi voidaan viedä lääkärintutkimuksiin.

10. Selkiyttävätkö luvun 4 ehdotukset lastensuojelun päätöksentekosääntelyä?

Kyllä

Perustelut tiiviisti

On hyvä, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän lisäksi muu hyvinvointialueen toimivaltainen viranhaltija voi päättää pykälässä ehdotetuista asioista. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ei ole töissä vuoden jokaisena päivänä 24/7 työvuoroissa.

On hyvin ongelmallista, kun nykytilanteessa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, joka ei voi olla virkaansa hoitamassa vuoden jokaisena päivänä 24/7, on säädetty yli 30 virkatehtävää suoraan lailla ripoteltuna eri pykäliin. Näitä tehtäviä hyvinvointialue ei voi delegoida millekään muulle viranhaltijalle. Lastensuojeluvallan käyttö on kapeutunut liiaksi yksittäisen viranhaltijan vallaksi.

Tämä on johtanut lapsen asioiden hoitamisen, jopa rajoitustoimenpiteen keston pidentämiseen ja muihin viiveisiin ja laittomiin päätöksiin, kun johtava sosiaalityöntekijä on vahingossa käyttänyt poissaolon aikana päätösvaltaa, joka laissa on säädetty vain ja ainoastaan lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Lastensuojeluvallan säätäminen suoraan yksittäiselle viranhaltijalle on kyseenalaista myös julkisen vallan käytön puolueettomuusvaatimuksen kanssa sillä se lisää riskiä yksittäisen viranhaltijan omien mielipiteiden ja asenteiden liiallisesta vaikutuksesta julkisen vallan käyttöön. Tällöin julkisen vallan käytön, tässä tapauksessa lastensuojeluvallan käytön, perustuminen lakiin voi heikentyä ja riski mielivallan käyttöön lakiperusteisuuden sijasta suurenee.

11. Lausuntopalaute luvusta 5: Onko ehdotus edunvalvojan palkkioiden ja kulukorvausten rajaamisesta ja yhdenmukaistamisesta valtioneuvoston asetuksella mielestänne kannatettava?

Kyllä

Millaisia vaikutuksia (etenkin taloudellisia) arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Vähentää hyvinvointialueiden kustannuksia jonkin verran. Nyt, kun palkkioista ei ole säädetty mitään, ovat tuntihinnat nousseet jopa 250 euroon tunnilta. On myös sellaista laskuttamista tehtävistä, jotka eivät ole mitenkään lapsen edunvalvontaan kuuluvia. Edunvalvojan tulee keskittyä pelkästään edunvalvojan tehtäviin ei esimerkiksi kaveriksi lapsen harrastuksiin tms. tukihenkilönä toimimisen kaltaisiin tehtäviin lapsen kanssa.

Ehdotukset ovat kannatettavia. Perusteluissa täsmennetään, mitä käytännössä tarkoitetaan huoltajan esteellisyydellä ja sillä, että huoltaja ei tosiasiaassa käytä lapsen puhevaltaa.

Asetus on hyvä vaihtoehto tilanteessa, että toimintaa ei ole onnistuttu siirtämään oikeuspalveluvirastolle.

Muut mahdolliset huomiot lastensuojelun edunvalvontaa koskevasta sääntelykokonaisuudesta?

-

12. Muu lausuntopalaute luvusta 5 (Lapsen osallisuus): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 5 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

-

13. Lausuntopalaute luvusta 6 (Menettelysäännökset): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 6 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

Onko 34 § ristiriidassa jotenkin lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtäviksi ehdotetun 10 §:n kanssa? Onko siis tarkoitus käytännön tasolla ulottaa sääntely niin, että jokaisella lapsen tapaamiskerralla ei tarvitsisi olla sosiaalityöntekijä lasta tapaamassa, mutta 10 §:n velvoittamana sosiaalityöntekijä tapaisi kuitenkin jokaista asiakkaanaan olevaa lasta. Sääntelyn on syytä tältä osin olla selkeä, jotta vältytään esimerkiksi valvontaviranomaisen ylikireiltä tulkinnoilta ja hyvinvointialueeseen kohdentuvilta tarpeettomilta valvontaviranomaisen päättämiltä seuraamuksilta.

Perusteluissa todetaan, että nykyisenkin lain mukaan sosiaalityöntekijän on tavattava lasta henkilökohtaisesti. Tämä ei pidä paikkaansa. Voimassa olevan lastensuojelulain mukaan lasta tapaa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä.

14. Lausuntopalaute luvusta 7 (Lastensuojelun avohuolto): Ovatko lastensuojelun avohuoltoa koskevat ehdotukset mielestänne kannatettavia?

Kyllä

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

On kannatettavaa, että avohuollon tarkoitus on kirjattu säännökseen siten, että sen tarkoitus on vaikuttaa myönteisesti lapsen elämään. Sellaisesta käytännöstä, että tavoite on pysyttää tilanne ennallaan eli estää kasvuolojen huononeminen, johtaa nykyisin siihen, että varmistetaan vuosikausiksi lapsen eläminen huonoissa kasvuoloissa.

Sijaishuollon tarpeen ehkäisy on tärkeä tavoite ja sen on kannatettavaa olla osa avohuollon tavoitetta myös lain tasolla.

Myös lastensuojelun taloudellisen tuen osalta olisi tarpeen arvioida sosiaalihuollon eri säännöksiin ja lakeihin perustuvien taloudellisen tuen muotojen (ml. toimeentulotuen) suhdetta toisiinsa. Kokonaisuutena toimeentulotuen eri lajien, lastensuojelun ja ehdotettujen sosiaalihuoltolakiin ulotettujen eri taloudellisten avustusmuotojen etusijajärjestystä ja tarkoituksenmukaisuutta ei ole koskaan arvioitu ja sovitettu yhteen. Hyviliin näkemyksen mukaan nyt ehdotettujen suurien uudistuksien yhteydessä se olisi tullut viimeistään tehdä.

15. Lausuntopalaute luvusta 8 (Lapsen kiireellinen sijoitus): Onko kiireellisen sijoituksen jatkoa koskeva ehdotus (keston lyhentäminen 30 vuorokaudesta 14 vuorokauteen) mielestänne kannatettava?

-

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Sääntely ohjaa kiireellisesti sijoitetun lapsen tilanteen ripeään selvittelyyn heti sijoituksen alkamisesta lähtien. Tämä on kannatettavaa, koska kiireellinen sijoitus on erittäin syvälle perusoikeuksiin ulottuva toimenpide. Perusteet toimenpiteelle ja sen jatkolle on selvitettävä ripeästi.

Näin välttyttäisiin myös turhilta sijoituspäiviltä tilanteissa, joissa kiireelliselle sijoitukselle ei ole perusteita. Jatkoaikaa ei ehkä haettaisi niin usein kuin nykyisin, kun ei ole ennätetty perusasioitakaan ensimmäisessä 30 päivän määräajassa selvittää. Nykyinen 30 + 30 vrk on valitettavasti johtanut myös ei-toivottaviin käytäntöihin, joissa perhettä tavataan ensimmäisen kerran vasta ensimmäisen 30 päivän viimeisinä päivinä ja sitten ollaan pakotettuja hakemaan 30 vrk:n lisäaika. Lapsen ja perheen tilanteen selvittäminen ripeästi palvelisi myös sitä, että hyvinvointialueen omat arviointiyksiköt eivät olisi niin usein täynnä ja ns. ylivuototilanteilta, jolloin tätä selvitystyötä ostetaan yksityisiltä palveluntuottajilta, olisi harvemmin. Hyvinvointialueilta on tullut Hyviliin huolestuttavia tietoja sen suhteen, että yksityisissä laitoksissa kiireellisen sijoituksen selvittely kestää kauemmin ja johtaa useammin jatkosijoituksiin kuin omissa laitoksissa tehdyn arviointityön jälkeen. Kiireellisen sijoituksen arviointityö on julkisen vallan käyttönä sen tyyppistä, että se tulisi kyetä hoitamaan hyvinvointialueen omana virkatyönä.

Määräajan lyhetyssä lähtökohtaisesti tarvitaan lisää resursseja.

16. Lausuntopalaute luvusta 9 (Huostaanotto): Onko huostaanottoa koskeva ehdotus (50 §) mielestänne kannatettava?

Ei

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Lastensuojelun laitoshuollon käyttäminen avovankilana alaikäisille vankeusvangeille ei ole kannatettava asia. Sijaishuollon tehtävä on sijaistaa kotia eikä vankilaa sen enempää kuin psykiatrasta hoitoyksikköä. Ehdotetaan kahta hyvin syvälle perusoikeuksiin kajoavaa toimenpidettä (ehdoton vankeus ja huostaanotettuna sijaishuolto) toteutettavan samanaikaisesti. Miksi tarvittaisiin

tässä huostaanotto. Kuitenkin perusoikeussäätely edellyttää, että käytetään lievimmän puuttumisen periaatetta.

Samanaikaisesti tämän HE:n kanssa on oikeusministeriössä osana vankeuslain muutoksia ehdotettu lastensuojelulakiin muutoksia, joiden nojalla voitaisiin lapsia huostaanottaa suljetulta vankilan alaikäisosastolta ja sijoittaa lastensuojelulaitoksiin suorittamaan vankeusrangaistustaan. Sijoituksia voitaisiin tehdä myös yksityisten palveluntuottajien ylläpitämiin lastensuojelulaitoksiin sillä mitään rajausta ei ole vankeuslakiin tai lastensuojelulakiin tulossa siltä osin, voiko valittu laitos olla yksityinen vai pitäisikö sen olla julkinen. Yksityinenkin lastensuojelulaitos siis kävisi vankeusrangaistuksen suorituspaikaksi. Olemmeko tässä menossa muutoinkin kohti yksityisiä vankiloita?

Ehdotus lastensuojelulaitoksista vankeusvankien avovankilana on siinäkin mielessä epäonnistunut, että samanaikaisesti olisi toiminnassa Limingan koulukotiin sijoitettu suljettu kuntouttava laitospalvelu, jossa olisivat sijoitettuina määräämättömän ajan ne lapset, jotka eivät ole vankeusvankeja, mutta joilla on vakavaa väkivaltaisuutta ja rikollisuutta. Näin ollen törkeistä väkivaltarikoksista ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitut vangit käytännössä olisivat paljon vapaammissa olosuhteissa kuin rikoksista tuomitsemattomat lapset.

Rikosseuraamusjärjestelmällä ei ole halua kehittää järjestelmäänsä vankiaineksen muuttuessa. Vankeuslakia koskevassa Oikeusministeriön HE:ssä vähätellään niiden lasten määrää, jota avovankilaan sijoittaminen koskisi. Kerrotaan kysymyksessä olevan yksittäistapaukset, voitavan jo nytkin näin tehdä eikä ole nähty tarvetta kysynnän vähäisyyden vuoksi tehdä alaikäisille avovankiloita. Tosiasia on, että ei muutaman lapsen vuoksi ei lastensuojelulakiakaan tarvitse muuttaa. Yksittäisten lasten osalta löytyvät aina ratkaisut.

Oikeusministeriön HE:ssä eikä tässä lausunnolla olevassa lastensuojelulakia koskevassa HE:ssä ei tosiaankaan kerrota, minkä suuruista määrää alaikäisiä vankeja muutos voisi koskea. Ei ole kerrottu alaikäisten vankien nykyistä määrää, ei alaikäisosastojen määrää eikä sijaintia eikä arvioitu mahdollisten alaikäisvankien määrän kehitystä tulevaisuudessa esim. viiden vuoden päästä. Ei ole arvioitu myöskään luotettavasti sitä, minkä suuruinen lapsijoukko mahdollisesti tulisi vuosittain sijoitettavaksi avovankiloina toimiviin lastensuojelulaitoksiin. Mediassa on viime aikoina uutisoitu vankiloiden ruuhkautumisesta, mikä lienee yhteydessä siihen, että alaikäisiä vankeja halutaan siirtää lastensuojelujärjestelmään.

Tekoäly poimi eri lähteistä tietoja alaikäisten vankeusvankien määristä:

Varmistettujen lähteiden perusteella:

- 2010–2018: alaikäisten vankeusvankien määrä oli hyvin pieni (n. 10–20).
- 2018–2023: määrä moninkertaistui → 12 → 62 tuomittua alaikäistä / vuosi.
- 2024: vankilassa samaan aikaan keskimäärin noin 18 alaikäistä.

Kasvu on yhteydessä:

- nuorten väkivaltarikollisuuden lisääntymiseen
- ryöstöjen kasvuun
- nuorten päihdeongelmien kasvuun

Todennäköisesti lastensuojelulaitoksiin haluttaisiin vuosittain sijoittaa useita kymmeniä törkeistä väkivaltarikoksista ehdottomia vankeusrangaistuksia saaneita alaikäisiä vankeja.

Vankeusrangaistusten suorittamiseen lastensuojelulaitoksessa liittyy monia kysymyksiä eikä vähiten se, mikä siellä vankilassa olevan vangin olosuhteessa olisi niin vakavasti kasvuolosuhteita vaarantava, että huostaanotto pitäisi tehdä vankilasta? Huostaanoton edellytykset eivät täyty lapsen ollessa vankilassa suorittamassa vankeusrangaistustaan. Jos vankilan olosuhteissa on kasvu vakavasti vaarantavia tekijöitä, olisi Rikosseuraamuksen ensi sijassa kehitettävä alaikäisten osastojen olosuhteita alaikäisille vangeille paremmin sopiviksi. Jos vankeusrangaistus on viimesijainen keino, niin on myös huostaanotto. Miksi ylipäättänsä huostaanotto pitäisi tehdä?

Lastensuojelulain mukaan avohuollon tukitoimet ovat ensisijaisia. Niin toteutetaan vankiloissa nykyin. Lastensuojelun sosiaalityö tapaa alaikäisiä vankeja vankiloissa tälläkin hetkellä. Esityksessä myös sanotaan, että vastoin hyvinvointialueen näkemystä sijoituksia ei tehtäisi. Entä jos kaikki hyvinvointialueet kieltäytyvät ryhtymästä ehdotettuihin siirtoihin, mitä Rikosseuraamuslaitos sitten hoitaa asian?

Lastensuojelupäätös näille vangeille halutaan, jotta heidät voidaan ohjata sijaishuollon palvelujärjestelmään Rikosseuraamusjärjestelmän sijasta.

Lastensuojelulaitoksissa on helppo saada käsiinsä päihteitä ja niissä ilmenee väkivaltaa, eivätkä ne ole THL:n tulevaa suljettua kuntouttavaa laitospalvelua lukuunotettumatta suljettuja, niistä voi lähteä ulos ja pois, milloin haluaa. Rikosseuraamuslaitos ei voi määrätä paikallaoloa lastensuojelulaitoksessa, vaan siellä toimitaan ainoastaan lastensuojelulain säännösten nojalla.

Rinnakkainen toimivalta rajoitustoimivallassa ja valvonnassa (Rise valvoisi omalla toimivallallaan samanaikaisesti kuin lastensuojelu omilla rajoitustoimenpiteillään) toimisi käytännössä. Ehdotus siitä, että sekä lastensuojelulaitos että Rikosseuraamuslaitos tekisivät omat päihdeseulontansa samalle lapselle on monessa mielessä kohtuuton. Onko tässä valittu lievin riittävä toimenpide?

Rikoslain mukaan:

”Rikoslain 6 luvun 9 §:n 2 momentin mukaan alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen elleivät painavat syyt sitä vaadi ja tätä painavan syyntä merkitystä harkittaessa otetaan huomioon rikoksentekijän sijoitus lastensuojelulain (417/2007) 57 §:n mukaiseen lastensuojelulaitokseen. Säännöksen esitöiden (HE 215/2014 vp, s. 89) mukaan lastensuojelulaitossijoitus otettaisiin huomioon ehdolliseen vankeuteen tuomitsemista puoltavana tekijänä ja tarkoituksena on ohjata seuraamusvalintaa toimivaksi todettuun järjestelyyn, jossa lastensuojelun ja ehdollisen vankeuden valvonnan keinot voisivat yhdessä saada aikaan tehokkaan ja vaikuttavan kontrollin ja tuen kokonaisuuden. Alle 18-vuotiaiden rikoksentekijöiden kohdalla ehdottoman vankeuden välttämiseen velvoittavat myös Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet.”

Ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittujen alaikäisten kohdalla on jo tehty tämä rikoslain 6 luvun 9 §:n mukainen harkinta ja tuomioistuin on siitä huolimatta päättänyt olla käyttämättä ehdolliseen vankeuteen tuomitsemista puoltavana tekijänä lastensuojelun laitossijoitusta eli lastensuojelun ja ehdollisen vankeuden yhdistelmää. Kun tämän harkinnan on tuomioistuin kertaalleen tehnyt ja ehdottoman vankeusrangaistuksen tuominnut, niin ehdottomia vankeusrangaistuksia ryhdyttäisiin nyt muuttamaan lastensuojelulain 50 §:n mahdollistamana laitossijoitus/ehdoton vankeus-yhdistelmäksi?

On huomioitava, että ehdotetulla menettelyllä alaikäisten vankeusvankien kohdalla vankeusrangaistus korvattaisiin lastensuojelun laitossijoituksella ja käytännössä tilanne olisi hyvin samanlainen kuin alle 15-vuotiaiden törkeisiin rikoksiin syyllistyneiden kohdalla, jotka eivät ole rikosoikeudellisessa vastuussa. Tuomioistuimen päätös ehdottomasta vankeusrangaistuksesta käytännössä mitätöitäisiin jolloin pohdittavaksi jää, mikä on tuomioistuimen päätöksen tosiasiallinen oikeudellinen merkitys, kun ehdotonta vankeutta muutetaan sijaishuolloksi.

Sama lopputulos saataisiin, jos rikosvastuun ikäraja nostettaisiin 18-vuoteen tai säädettäisiin, että rikosvastuisen alaikäisen vankeusrangaistus on aina ehdollinen vankeus.

On selvää, että lastensuojelulla on vastuunsa kaikista alaikäisistä. Etenkin alle 15-vuotiaiden rikoksenteijöiden osalta kokonaisuudessaan vastuu on lastensuojelulla, samoin on vastuuta ehdollisen vankeuden ja koevapauden ajan osalta, mutta ehdottoman vankeuden ajan vastuun pitäisi kokonaisuudessaan olla rikosseuraamusjärjestelmällä eli valtiolla ja heillä käytössään osastot/yksiköt/avovankilat tarpeen mukaan. Toiminta alaikäisten vankeusvankien avovankilatoiminnasta tulee olla valtiolla, esimerkiksi valtion lastensuojelulaitoksilla, mikäli Rikosseuraamusjärjestelmä ei kykene huolehtimaan omasta vastuustaan alaikäisten vankien osalta.

Tilastoista ilmenee, että ehdottomia vankeustuomioita saavien lasten määrä on kasvussa merkittävästi. Kysymys on yhteiskunnassa kasvavasta ilmiöstä.

Sitä ei voida ratkaista lisäämällä lastensuojelulain huostaanottoa koskevaan sääntelyyn 1 lisämomentti ja sijoittelemalla nämä lapsen ympäri Suomea julkisiin ja yksityisiin lastensuojelulaitoksiin. Asia vaatisi perusteellisen poliittisen ja yhteiskunnallisen keskustelun: Kuinka hoidamme oikeusvaltiona alaikäisiin vankeuteen tuomittuihin rikoksenteijöihin kohdentuvat rikosseuraamukset, joissa huomioidaan rikosseuraamus, kuntouttaminen, koulunkäynti ja yhteiskuntaan osallistuminen. Nyt tästä ei ole käyty mitään yhteiskunnallista keskustelua Suomessa.

Suuri kysymys on myös laitossijoituksiin tutkimuksissa havaittu lasten keskinäinen kielteinen vertaisvaikutus, joka voi heikentää lasten hoidon laatua ja lisätä kielteistä oirehdintaa. Törkeistä väkivaltarikoksista tuomiotaan suorittavan lapsen mukana voi lastensuojelulaitokseen mahdollistua toimivat yhteydet jengirikollisiin ja muuhun rikollisuuteen, koska lasten keskinäinen kanssakäyminen mahdollistaa myös kielteisten asioiden siirtymisen lapselta toiselle.

Ehdotetussa sääntelyssä kaikki riskit jäisivät hyvinvointialueille: sijoitettujen lasten turvallisuus yksiköissä, joita käytetään avovankiloina, vangin turvallisuus ja oikeudet avovankiloina toimivissa lastensuojelulaitoksissa, taloudelliset kustannukset sijoitusten tosiasialliseen kestoan ja vuorokausihintoihin suhteutettuna.

Rikosseuraamuslaitoksen tulisi tutkia vaihtoehto, johon ollaan menossa naapurimaassamme Ruotsissa:

Ruotsin muutokset alaikäisten vankeuteen (2024–2026)

1. Nuorisovankilat (ungdomsfängelser) käyttöön viimeistään kesällä 2026

Ruotsin hallitus on määrännyt Kriminalvårdenin suunnittelemaan uudet nuorisovankilat 15–17 vuotiaille. Nykyiset lastensuojelun SiS-laitokset eivät enää ole ensisijainen rangaistusmuoto vakavissa rikoksissa.

Uusien laitosten tulee olla valmiina 1.7.2026.

Mitä tämä tarkoittaa käytännössä?

- Nuoret sijoitetaan Kriminalvårdenin laitoksiin, ei SiS-nuorisokoteihin.
- Laitoksiin rakennetaan:
 - o erityisiä nuorisosastoja, erillään aikuisvangeista
 - o koululuokkia
 - o hoito- ja kuntoutusohjelmia
- Tavoitteena on yhdistää vankeus ja kuntoutus siten, että paluu rikokseen vähenee.

2. Ikärajan laskeminen 15 → 13 vuoteen vakavissa rikoksissa (odotetaan voimaan 1.7.2026)

Ruotsin oikeusministeriö ja hallitus ovat ehdottaneet, että rikosoikeudellinen vastuuikä vakavissa rikoksissa (esim. henkirikokset, vakava väkivalta) laskettaisiin 15:stä 13 vuoteen.

- Laki ei ole vielä täysin vahvistettu, mutta vankilat valmistautuvat jo käytännön toteutukseen.
- Taustalla ovat jengirikollisuus ja nuorten käyttö pommi- ja ampuma-aseiskuihin.

Käytännön muutokset tällä ryhmällä:

- 13–14 vuotiaille rakennetaan erillisiä yksiköitä olemassa olevien vankiloiden sisälle.
- Yksi kokonainen aikuisosasto on tyhjennetty Rosersbergin vankilassa, jotta tilaa tulee jopa 24 alaikäiselle.
- Sellit muutetaan yhden hengen huoneiksi (n. 10 m²), TV:llä varustettuina ja rauhallisemmaksi sisustettuina.

3. Vankilaolosuhteiden muokkaus alaikäisille

Useat vankilat (ainakin kahdeksan) remontoidaan vastaamaan lasten ja nuorten tarpeita. Käytännön muutoksia ovat:

- Uudistetut pihat: viheralueita, penkkejä, liikuntapaikkoja; tupakointi kielletty.
- Jokaisella käytävällä (6 nuorta per käytävä) on oma luokkahuone.
- Lisähenkilökuntaa:
 - o Kahden vartijan resurssi / yksi alaikäinen, mikä on kaksinkertainen aikuisvankeihin verrattuna.
 - o Vartijoille uusia vastuita, enemmän sosiaalista ohjausta.

4. Koulunkäynti pakolliseksi

Kaikille alle 16 vuotiaalle vangeille tulee pakollinen koulunkäynti.

- Ruokalan tilalle rakennetaan uusia luokkahuoneita.
- Opetuksesta tulee laitosten keskeinen osa.

5. Kriminalvårdenin kritiikki ja haasteet

Vaikka uudistus on poliittisesti ajettu läpi, Ruotsin Kriminalvården on esittänyt kovaa kritiikkiä:

- Heidän mukaansa järjestelmä ei ole valmis ottamaan näin nuoria lapsia vankiloihin.
- Puuttuu:
 - o oikeaa osaamista
 - o soveltuvia tiloja
 - o psykologisia ja kasvatuksellisia resursseja
- Varoitus: vankeus näin nuorena voi aiheuttaa haitallisia pitkäaikaisvaikutuksia.

6. Laajempi tausta: Siirtymä hyvinvointivetoisesta mallista kohti rangaistuspainotteista

Taustalla on Ruotsin kasvava huoli jengirikollisuudesta.

- SiS-laitokset ovat saaneet maineen "rikollisuuden kasvattamoina".
- Reformilla pyritään estämään alaikäisten rekrytointi jengeihin ja täyttämään lainsäädännön aiempi "vastuukuilu".
- Uudet nuorisoyksiköt pyritään rakentamaan hybridimalliksi, jossa yhdistyvät:
 - o erillisyys aikuisista
 - o intensiivinen kuntoutus
 - o selkeä rangaistus.

17. Lausuntopalaute luvusta 10 (Kodin ulkopuolinen sijoitus): Onko kodin ulkopuolisten sijoitusten ja sijoituspaikkojen valvontaa koskevien säännösten täsmentäminen ja vastuunjaon selkeyttäminen ehdotetulla tavalla mielestänne kannatettavaa?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Ehdotukset ovat pääosin kannatettavia lukuun ottamatta 62 §:n 2 momenttia, joka koskee alaikäisen vangin sijoittamista lastensuojelulaitokseen.

Sivistyksellisten oikeuksien osalta on kannatettavaa, että sivistykselliset oikeudet eivät ole säädetty ainoastaan sijaishuoltoon vaan kaikkiin sijoituspaikkoihin sijoitettuihin lapsiin.

Hyvil vastustaa 70 §:n 3 momentissa ehdotettua valvontavastuuta, jonka mukaan sijoittajahyvinvointialueen on valvottava osana järjestämisvastuuseen kuuluvaa valvontaa sijoituspaikan henkilöstön määrää ja osaamista sekä tiloja. Kyseessä on laajempi tehtävä kuin mitä sijoittajahyvinvointialueilla on aiemmin ollut. Käytännössä sijaishuoltopaikkaa voisi valvoa sijoitushyvinvointialueen lisäksi 7 sijoittajahyvinvointialuetta yksikön ollessa 7 paikkainen ja lasten ollessa eri hyvinvointialueilta.

18. Lausuntopalaute luvusta 11 (Laitoshoido): Onko ehdotus lastensuojelulaitoksen asuinyksikön henkilöstömitoituksen täsmentämisestä ja osittaisesta joustavoittamisesta (ml. lapsikohtainen vähimmäismitoitus 1 työntekijä/lapsi sekä mahdollisuus suhteuttaa mitoitusta sijoitettujen lasten lukumäärään) mielestänne kannatettava?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Joustavoittaa henkilöstön työn järjestämistä monin tavoin. Hyvil ehdottaa, että 6,5 työntekijän mitoitus olisi 6,0.

Esitetyt taloudelliset vaikutusarviot sisältävät kuitenkin paljon epävarmuustekijöitä. Suuri osa yksiköistä on yksityisiä, jolloin henkilöstökustannusten aleneminen ei kohdistu suoraan hyvinvointialueisiin. On epävarmaa ja myöskin riippuvainen ostopalvelusopimusten pituuksista, milloin, jos lainkaan, ko. toimenpiteet vähentävät tältä osin myös hyvinvointialueiden kustannuksia. Selvää on, että esitetyllä aikataululla kustannusvähennykset eivät toteudu. Tämän muutoksen vaikutuksia ei tule vähentää hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain 9 §:n tarkoittamalla tavalla etupainotteisesti, koska vaikutukset ovat em. tavalla epävarmoja.

19. Onko ehdotus turvahenkilöä koskeväksi sääntelyksi, jossa turvahenkilön tehtävät ja toimivaltuudet erotetaan selvästi hoito- ja kasvatustehtävistä, mielestänne toimiva?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Selkiinnyttää nykyistä tilannetta, jossa on ollut epäselvyyksiä toimivallan ja valvontaviranomaisten toisistaan poikkeavien tulkintakäytäntöjen kanssa.

Turvahenkilön edellytetään olevan palvelussuhteessa palveluntuottajaan. Palveluntuottajat voivat olla myös yksityisiä palveluntuottajia. Turvahenkilö ei kuitenkaan ole kuulu laitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstöön. Palvelussuhteista turvahenkilöä joustavampaa saattaisi olla, varsinkin jos tarve turvahenkilölle on ajoittaista, käyttää turvahenkilöpalvelua ostopalveluna. Hyviliin näkemyksen

mukaan tulee olla palveluntuottajan harkinnassa käytetäänkö palvelussuhteista henkilöstöä vai ostopalveluja.

20. Lausuntopalaute luvusta 12 (Lapsen erityistä suojelua turvaavat rajoitukset sijaishuollon aikana): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 12 säännöksistä 90 § (yhteydenpidon rajoittaminen) ja 93 § (henkilöntarkastus) ja niiden käytännön toimivuudesta ja vaikutuksista.

90 § ehdotus on kannatettava. 93 §:n ehdotukset voimankäytöstä eivät ole kannatettavia. Voimankäyttö tulisi olla sellaisen henkilöstön käytössä, joka on saanut voimankäyttöön erityisen koulutuksen. Tällaista koulutusta ja osaamista ei ole laitoshuollon henkilöstöllä.

21. Lausuntopalaute luvusta 13 (Jälkihuolto): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 13 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

-

22. Lausuntopalaute luvusta 17 (Voimaantulo): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita voimaantuloa koskevista säännöksistä ja niiden vaikutuksista.

Laki voisi tulla voimaan aikaisintaan 1.1.2028, jotta hyvinvointialueilla on riittävä aika valmistautua lain soveltamiseen käytännössä. Voimaantulo tulisi olla samanaikainen sosiaalihuoltolain voimaantulon kanssa.

23. Lausuntopalaute ehdotuksesta koskien lisärahoitusta tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen (TUVA) turvaamiseksi yksityisissä koulukodeissa ja Valtion koulukodeissa: Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita TUVA-koulutuksen rahoitusta koskevasta säännöksestä ja sen vaikutuksista.

Ehdotus on perusteltu ja poistaa ongelman laskujen lähettämisestä kuntiin ja hyvinvointialueilla.

24. Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotuksen taloudellisista vaikutuksista?

Lastensuojelulaitoksen asuinyksikön henkilöstömitoituksen täsmentämisen ja osittaisen joustavoittamisen osalta esitetyt taloudelliset vaikutusarviot sisältävät kuitenkin paljon epävarmuustekijöitä. Suuri osa yksiköistä on yksityisiä, jolloin henkilöstökustannusten aleneminen ei kohdistu suoraan hyvinvointialueisiin. On epävarmaa ja myöskin riippuvainen ostopalvelusopimusten pituuksista, milloin, jos lainkaan, ko. toimenpiteet vähentävät tältä osin myös hyvinvointialueiden kustannuksia. Selvää on, että esitetyllä aikataululla kustannusvähennykset eivät toteudu. Tämän muutoksen vaikutuksia ei tule vähentää hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain 9 §:n tarkoittamalla tavalla etupainotteisesti, koska vaikutukset ovat em. tavalla epävarmoja.

Ehdotettu 70 §:n 3 momentti ei ole kustannusneutraali. Lisäisi Sijoitushyvinvointialueen valvontaresurssin tarvetta ja aiheuttaisi turhaa päällekkäistä valvontaa. Näitä vaikutuksia ei ole lainkaan arvioitu. Ehdotettu sääntely tarkennus on poistettava.

Alaikäisen vangin laitossijoituksen korvaussääntelyehdotus vankeuslaissa on puutteellinen. Se perustuu liian alhaisiin vuorokausikustannuksiin ja on määrärahasidonnainen. Hyvii ei kannata ehdotuksia alaikäisvankien osalta miltään osin. Vankeusvangin laitoshoidon lastensuojelulaitoksessa olisi vaativaa sijaishuoltoa ja vuorokausihinnat ovat 1000 eurosta ylöspäin, jopa useita tuhansia euroja.

25. Millaisia taloudellisia vaikutuksia arvioitte ehdotuksen 38 §:n 3 momentilla mahdollisesti olevan?

Varmasti jonkin verran vähentää sijoitusvuorokausien määrää, mutta tarkemmin asiaa on mahdoton arvioida.

26. Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotuksen muista vaikutuksista?

Pääpiirteittäin kyllä. Alaikäisten vankien sijoittaminen lastensuojelulaitoksiin on puutteellisesti valmisteltu. Määrällinen arviointi, riskien arviointi ja vaikutukset muihin lapsiin ja vankina sijoitettuun sijoitettaessa vankeja lastensuojeluyksikköön puuttuvat kokonaan.

27. Vapaamuotoiset huomiot

-

Puustinen-Korhonen Aila
Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy - Aila Puustinen-Korhonen, Sami Uotinen